

τελευταῖα ἔτη περὶ τὴν ψηφοθετικὴν, μεταβὰς ἐπὶ τούτῳ καὶ εἰς Ἰταλίαν. Ὁ κ. Ξενόπουλος ἔλθων μετὰ τινὰς ἡμέρας εἰς Νικόπολιν ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου ἐπελήφθη ἀμέσως τῆς στερεώσεως καὶ καθαρίσεως τῶν ψηφιδωτῶν, ἀρχίσας ἀπὸ τῆς μεγάλης *ψηφιδωτῆς ἐπιγραφῆς*, τῆς πρὸ τοῦ οὐδοῦ τοῦ «Καθολικοῦ» ἐν τῇ Βασιλικῇ Δουμετίου. Ταύτην ἐστερέωσε καὶ ἀνεκαίνισε μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος, μεθ' ἧ ἐκαλύψαμεν ταύτην διὰ ξυλίνων καλυμμάτων, ὥστε νὰ μὴ βλάβηται οὔτε ὑπὸ τῶν βροχῶν, οὔτε ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη εἶνε ὄντως σωτηρία, διότι μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ διασωθῶσιν ἐκ τελείας καταστροφῆς τὰ μοναδικὰ ταῦτα τῆς χριστιανικῆς τέχνης τῶν πρώτων αἰώνων καλλιτεχνικὰ μνημεῖα. Εὐχομαι ὀλοψύχως, ἵνα ἡ ἐργασία αὕτη συνεχισθῇ!

Ἐν τέλει ἐπισυνάπτομεν ὡδε *τοπογραφικὸν χάρτην τῆς Νικοπόλεως* ἐκτελεσθέντα τῷ 1922 ὑπὸ δύο ἐφέδρων ἀξιωματικῶν τοῦ Μηχανικοῦ τοῦ Ἐ' Σώματος στρατοῦ Ἡπείρου, τῶν κ. κ. Δούβλερη καὶ Γ. Βράσκου, ἀλλ' εἰς μικρότερον σχῆμα, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ δημοσιεύσωμεν τοῦτον βραδύτερον εἰς τὸ μέγεθος τοῦ πρωτοτύπου σχεδιαγράμματος.

ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

7. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΓΟΥΜΕΝΙΤΣΗΣ ΤΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Κατὰ τὸ λῆξαν θέρος ἐξηκολούθησα τὴν ἔρευναν τοῦ ἐν Κάτῳ Γουμενίτση Μυκηναϊκοῦ Νεκροταφείου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνασκαφὴν ἤρχισα δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ὅτε ἀνεκάλυψα αὐτό.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀνακαλυφθέντων πέρυσι δώδεκα λαξευτῶν σπηλαίων συνεχίσας τὴν ἔρευναν, ἀπεκάλυψα ἕτερα δέκα, ὧν τὰ δύο δὲν ἠρευνήθησαν, διότι οἱ θόλοι αὐτῶν εἶχον καταπέσει, τοῦθ' ὅπερ ἀντελήφθη, ἀφ' οὗ ἀνασκάψας ὅλην τὴν εἴσοδον αὐτῶν ἔφθασα μέχρι τῆς κεκλεισμένης εἰσέτι θυρίδος, ἣν ἀνέφξα.

Μεταξὺ τῶν λοιπῶν τάφων εὔρον ἓνα εἰς ἀρίστην κατάστασιν, ἀλλ' ἀνεσκελετῶν, προφανῶς ἀχρησιμοποίητον. Εἰσελθὼν εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο παρετήρησα ἀριστερὰ λιθόκτιστον θυρίδα, ἣν, ὑποθέσας ὡς διαμέρισμα τοῦ ἰδίου τάφου, ὡς συνήθως, ἤνοιξα. Τὸ λιθόκτιστον ὅμως ἐκεῖνο μέρος δὲν ἦτο θυρίς, ἀλλὰ μέρος τῆς μακρᾶς πλευρᾶς κιβωτισοσχημοῦ Μυκηναϊκοῦ τάφου, τοῦ ὁποίου πᾶσαι αἱ πλευραὶ ἦσαν διὰ πλακοειδῶν λίθων ἐκτισμένοι καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχον ἐπιτεθῆ μεγάλαι πλάκες καλύπτουσαι ὅλον τὸν τάφον. Ἐκ τῆς θυρίδος ταύτης ἐρευνήσας αὐτὸν εὔρον μίαν μόνον ὑψίπουν Μυκηναϊκὴν κύλικα.

Ὁ τάφος οὗτος ἦ εἶναι ἀρχαιότερος τοῦ σπηλαίου, ὃν συναντήσαντες οἱ κατασκευασταὶ αὐτοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ τὸ καταλείπωσιν ἀχρησιμοποίητον ἢ

εἶναι ὄντως διαμέρισμα τοῦ σπηλαίου καὶ ταφῆ τοῦ πρώτου νεκροῦ ἐγένετο ἐν τῷ διαμερίσματι καὶ οὐχὶ ἐν τῷ σπηλαίῳ. Ἡ πρώτη δ' ὅμως εἰκασία ἀποκλείεται, διότι ἄνωθεν τοῦ τετραπλεύρου κιβωτισοσχήμου τάφου εἶναι βράχος, κατ' ἀκολουθίαν αἱ τέσσαρες πλευραὶ αὐτοῦ ἐκτίσθησαν ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ σπηλαίου.

Τὰ εἰρηρήματα γενικῶς τῶν λοιπῶν σπηλαίων ἦσαν ὡς καὶ τῶν περυσινῶν, εἰς τὴν περὶ τῶν ὀποίων ἔκθεσιν παραπέμπω, δηλ. μικρὰ Μυκηναϊκὰ ἄγγεῖα διαφόρων τύπων, λεβήτια, τυφλόστομα ἀμφορείδια, κρατηρίσκοι κ.λ.π., ἔτι δὲ χάνδραι μικραὶ ἐξ ὑαλώδους μάζης ἢ ἀχάτου καὶ μία αἰχμὴ δόρατος, μία αἰχμὴ πελέκεως καὶ μία λεπίς ξίφους.

N. ΚΥΤΑΡΙΣΣΗΣ

8. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΣΤΥΜΦΑΛῳ.

Αἱ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος (1926) ἐνεργηθεῖσαι περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ἐν Στυμφάλῳ ἀνασκαφαὶ ἐστράφησαν κυρίως περὶ τὴν ἐξερεύνησιν: 1) τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ 2) τῆς κατὰ τὸ βόρειον κράσπεδον τῆς Στυμφαλίας πεδιάδος μεγάλης Φραγκικῆς ἐκκλησίας.

Ὡς καὶ ἐν προηγουμένῃ μου ἐκθέσει ἀνέφερα ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν διαδρομὴν τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας Στυμφάλου δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ εἴτε ἐν θεμελίῳ εἴτε καὶ μέχρι ὕψους 2.50μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, καθόσον πολλὰ αὐτῶν τμήματα διαφαίνονται ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς λίμνης σχηματιζομένων ἑλῶν καὶ ὑπὸ τοὺς πυκνοὺς καλάμῶνας καὶ ἀραβοσιτῶνας, ὅφ' ὧν καλύπτεται ὅλη σχεδὸν ἡ περιοχὴ τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἰδιαζόντως εὐκρινῆς παρουσιάζεται ἡ συνέχεια τῶν τειχῶν κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν νότιον κλιτῶν τῆς ἀκροπόλεως, ταύτην δὲ μόνην εἶχον παρατηρήσει οἱ ἀρχαιότεροι ἐρευνηταί¹. Λόγω τῆς ἐξαιρετικῆς ἐφειτηνῆς ξηρασίας, ἐπιτρεψάσης τὴν σκαφικὴν ἐρευναν καὶ ἐν τῇ πεδιάδι πρὸ τῆς μεγάλης κατατομῆς, κατέστη ἐφικτὴ ἡ παρακολούθησις καὶ καταμέτρησις τῶν τειχῶν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς μεγάλης κατατομῆς, ἧς τὸ δυτικὸν τέρμα ἐγγίζει σχεδὸν τὸ ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως πρὸς τὴν πεδιάδα κατερχόμενον σκέλος τοῦ τείχους. (Ὅρα τοπογρ. διάγραμμα ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1925 πίν. 1). Πύργον κυκλωτερεῖ τοῦ εἰρημένου σκέλους σφῆζόμενον παρὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς κατατομῆς εἶχον ἐκλάβει, πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς, ὡς ἴδιον κυκλικὸν κτίσμα. Ὀλίγω νοτιώτερον τοῦ πύργου τούτου ἐβεβαιώθη πέρυσιν ἡ ὑπαρξίς πύλης, δι' ἧς οἱ Στυμφάλιοι ἐπεκοινῶνουν πρὸς τοὺς Ὀρχομενίους καὶ τοὺς Φενεάτας. Δι' ἄλλης δὲ πάλιν πύλης ἀποκαλυφθείσης ἐφέτος πολὺ ἀνατολικώτερον, ἐτελεῖτο ἡ μετὰ τοῦ Φλιοῦντος

¹ Curtius Peloponnesos Gotha 1851 I, πίν. IV.